

Anadolu Halk Kültüründe Soğan ve Sarımsak: Tabu- Ritüel-Mistik Anlam

Mutlu ÖZGEN¹

ÖZ

Anadolu halk kültürü, manevi inançların ve ritüellerle örgülü bir toplumsal yapının zengin bir yansımasını sunar. Çalışmada soğan ve sarımsağın bu kültürel dokudaki özel yerini ortaya koyarak, bu bitkilerin bireysel ve toplumsal düzeydeki anlamlarını ve mistik folklor öğeleri arasındaki önemini vurgulamıştır. Soğan ve sarımsak, özellikle manevi koruma ve arındırma özellikleriyle halk inançlarında çok boyutlu bir yere sahiptir. Geçiş dönemleri ritüellerinde, kötü ruhların uzaklaştırılması ve nazardan korunma gibi çeşitli pratiklerde bu bitkiler çok yönlü kullanılmış; lohusalık ritüellerinde annenin ve bebeğin korunması amacıyla odalara yerleştirilmiştir. Bu uygulamalarda soğan ve sarımsak keskin kokuları, acı tatlarıyla manevi birer kalkan ve şifa aracı olarak değerlendirilmiştir. Halkın bu bitkilerin kabuklarına "uç harflilerin parası" olarak kutsiyet yüklemesi, soğanla sarımsağın halk kültürünün mistik inanç sistemlerinde tabulaştırılmasına neden olurken; kabuklarının gelişigüzel atılması veya yakılması, halk inançlarında kötü sonuçlara yol açabilecek bir durum olarak algılanmıştır. Ritüellerle büyütülen bu anlam dünyası, soğan ve sarımsağın halk bilimi literatürünün çok önemli öğeleri arasına girmesini sağlamıştır. Bu çalışma soğan ve sarımsağın Anadolu'nun manevi dünyasındaki rollerini detaylı bir biçimde ortaya koymuş; bireylerin manevi koruma, şifa ve arındırma ihtiyaçlarına cevap veren ritüellerle zenginleştirilmiş kültürel bir hafızayı çözümlemeye odaklanmıştır. Bu bitkilerin hem bireysel hem de toplumsal boyutta halk inançlarına olan etkisi, mistik folklorun vazgeçilmez bir parçası olduğunu gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Mistik Folklor, Soğan ve Sarımsak, Ritüeller, Tabu, Manevi Koruma*

¹ Öğr. Gör. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi, Rektörlük, Seçmeli Eğitim Merkezi, İstanbul/Türkiye, ORCID: 0000-0002-1174-8319, e-posta: mutlu.ozgen@medipol.edu.tr (Sorumlu Yazar)

Onion and Garlic in Anatolian Folk Culture: Taboo- Ritual-Mystical Meaning

Mutlu ÖZGEN¹

ABSTRACT

Anatolian folk culture offers a rich reflection of spiritual beliefs and a social structure woven with rituals. This study reveals the special place of onion and garlic in this cultural fabric, emphasizing the meanings of these plants at individual and social levels and their importance among mystical folklore elements. Onion and garlic have a multidimensional place in folk beliefs, especially with their spiritual protection and purification properties. These plants were used in various practices such as rituals of transition periods, removal of evil spirits and protection from the evil eye; they were placed in rooms to protect the mother and baby in puerperium rituals. In these practices, onions and garlic, with their pungent odor and bitter taste, were used as spiritual shields and healing tools. The people's attribution of sanctity to the peels of these plants as "the money of the three letters" caused onion and garlic to be tabooed in the mystical belief systems of folk culture, while random throwing or burning of the peels was perceived as a situation that could lead to bad consequences in folk beliefs. This world of meaning magnified through rituals has made onion and garlic a very important element of folklore literature. This study has revealed the roles of onion and garlic in the spiritual world of Anatolia in detail, focusing on analyzing a cultural memory enriched with rituals that respond to the spiritual protection, healing and purification needs of individuals. The impact of these plants on folk beliefs, both individual and social, reveals that they are an indispensable part of mystical folklore.

Keywords: *Mystical Folklore, Onion and Garlic, Rituals, Taboo, Spiritual Protection*

¹Lecturer. Dr., Istanbul Medipol University, Rectorate, Elective Education Centre, Istanbul/Türkiye, ORCID: 0000-0002-1174-8319, e-mail: mutlu.ozgen@medipol.edu.tr (Corresponding Author)

1. Giriş

Anadolu halk kültürü, yüzyıllar boyunca hem bireysel hem de toplumsal düzeyde birçok manevi inanç ve ritüeli içinde barındıran zengin bir miras sunmuştur. Bu mirasın önemli bir parçası olan mistik folklor uygulamaları, bireylerin manevi dünya ile olan bağlarını güçlendiren, toplumsal dayanışmayı sağlayan ve geçiş dönemi gibi hassas süreçlerde bireyleri destekleyen bir özelliğe sahiptir. Bu bağlamda, soğan ve sarımsak gibi görece sıradan görülen bitkilerin, manevi koruma, arındırma ve şifa sağlama gibi ritüelistik özellikler taşıyan unsurlar olarak halk inançlarında önemli bir yer tuttuğu gözlemlenmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, soğan ve sarımsağın Anadolu'daki mistik folklor uygulamalarındaki çok boyutlu rollerini incelemek ve bu bitkilere atfedilen sembolik anlamları detaylı bir biçimde açıklamaktır. Halk inançlarında, bu bitkiler sadece fiziksel hastalıkları tedavi etmekle sınırlı kalmayıp, manevi tehditlerden korunma, nazardan sakınma ve ruhsal dengenin yeniden sağlanması gibi çeşitli alanlarda etkin bir şekilde kullanılmıştır. Özellikle lohusalık dönemi ritüellerinde annenin ve bebeğin korunması, bu bitkilerin manevi koruma amacıyla şifa nesneleri olarak görülmesini sağlamıştır. Geçiş dönemleri, kötü ruhlardan korunma ritüelleri, kurşun dökme ve nazardan korunma pratikleri gibi uygulamalar bu çalışmanın ana odak noktalarındandır. Metodolojik olarak, tarihsel ve etnografik verilerin birleştirilmesiyle derinlemesine bir analiz gerçekleştirilmiş, halk anlatıları ve memoratlar gibi sözlü kültür öğelerinden faydalanılmıştır. Bu çalışma ayrıca, soğan ve sarımsak kabuklarına yüklenmiş tabu ve kutsiyet unsurlarının halk inançlarındaki yeri ve etkilerini ele almaktadır. Kabukların üç harflilerle ilişkili olduğuna dair inanç, bu nesnelerin gelişigüzel atılması veya yanlış kullanılmasının olumsuz etkiler yaratacağına dair halk arasında derin bir korku yaratmıştır. Bu durum, soğan ve sarımsağın manevi koruma amacıyla ritüelistik bir değer kazanmasını sağlamıştır. Ritüeller ve manevi uygulamalar içindeki çok boyutlu anlamları, bu bitkilerin halk bilimi literatürünün önemli bir parçası olmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, çalışma hem bireysel hem de toplumsal düzeyde manevi dengenin sağlanması için soğan ve sarımsağın nasıl bir işlev ürettiğini derinlemesine incelemektedir.

2. Anadolu'da Mistik Folklor Uygulamalarına Bakış

Mistik folklor, halk hekimliği ile manevi inançların harmanlandığı bir alandır ve hastalıkların tedavisi, sağlığın korunması ve ruhsal dengenin sağlanması amacıyla geleneksel yöntemlerin kullanıldığı çeşitli pratikleri kapsar. Bu tür folklor, yalnızca fizyolojik iyileşmeyi değil, aynı zamanda bireyin ve toplumun manevi iyiliğini de hedefler.

2.1. Mistik Folklorun Tanımı ve Kapsamı

Mistik folklor, hastalıkların manevi sebeplerle ortaya çıktığı ve buna uygun tedavi yöntemleri uygulanması gerektiğini inceler. Bu anlayışa göre, bazı hastalıklar kötü ruhlar, cinler, nazar veya doğaüstü varlıklar tarafından tetiklenir. Söz konusu inanış esasınca uygulanan tedavi yöntemleri arasında dualar, muskalar, büyüler ve ritüeller yer alır. Mistik folklor üzerine yapılan çalışmalarda

genellikle halk hekimliği, büyüsel ritüeller ve şifa pratikleri gibi konular ele alınır. Bu çalışmalar, halkın manevi inançlarının sağlık uygulamalarıyla nasıl iç içe geçtiğini gösterir.

2.2. Mistik Folklorun İşlevi ve Amacı

Mistik folklorun işlevi, yalnızca hastalıkların tedavisiyle sınırlı değildir; aynı zamanda toplumsal düzeni korumak, sosyal uyumu pekiştirmek ve bireylerin ruhsal dengelerini sağlamaktır. Bu tür pratikler, toplumun doğaüstü dünyayla olan bağını güçlendiren ve bireylerin manevi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik önemli araçlar olarak kabul edilir (Ünver, 1938: 13,14). Örneğin, nazardan korunmak amacıyla nazar boncuğu takmak veya kötü enerjiden arınmak için kurşun dökmek gibi ritüeller hem bireysel hem de toplumsal düzeyde güvenlik hissi yaratır. Başar'ın (1972) araştırmalarında da görüldüğü gibi, hastalıklar sırasında yapılan bazı büyü ve ritüeller, halk arasında yaygın olarak kullanılan tedavi yöntemlerindendir ve bu ritüeller kişinin ruhsal ve fiziksel iyileşmesine katkı sağlar.

2.3. Mistik Folklorun Uygulanma Alanları

Mistik folklorun en yaygın uygulanma alanları arasında halk hekimliği, nazardan korunma, evlilik, doğum ve ölümle ilgili geçiş dönemi ritüelleri, doğa olaylarını kontrol etmeye yönelik uygulamalar (yağmur duaları gibi) ve kutsal mekânlarda yapılan ziyaretler akabinde gerçekleştirilen adaklar yer alır. Halk arasında kurşun dökme gibi ritüeller, kötü enerjiyi ve nazarı uzaklaştırma amacı taşır ve genellikle "nazarın çıkması" için uygulanır. Ayrıca, hastalıkları iyileştirmek için okunan dualar ve bazı dinsel törenler de yaygındır. Başar'ın (1972) eserinde, Erzurum'da nazardan korunmak için yapılan kurşun dökme ve hastalıklara karşı uygulanan duaların halkın mistik inançlarını yansıttığı vurgulanır. Öte yandan, doğum sırasında annenin sağlığını korumak için yapılan bazı ritüeller de mistik folklorun bir parçasıdır. Bu tür pratikler, annenin sağlıklı bir doğum yapması ve çocuğun iyi bir hayat sürmesi için manevi bir koruma sağlama amacını taşır. Örneğin, doğum sırasında okunan belirli dualar veya doğumdan sonra çocuğu "kötü gözlerden" korumak için uygulanan ritüeller, bu inanç sisteminin bir parçasıdır. Halk arasında "al basması" gibi inançlara karşı önlem olarak uygulanan bu ritüeller, kadim dönemlerden beri varlığını sürdürmüştür ve halen bazı yörelerde uygulanmaktadır.

2.4. Mistik Folklorun Önemi ve Modern Toplumdaki Yeri

Mistik folklor, geleneksel sağlık pratikleri ile manevi inançların bir araya geldiği ve hem bireysel hem de toplumsal iyilik halini güçlendirmeyi hedefleyen bir alandır. Bu tür pratikler, modern tıbbın sınırlı olduğu veya halkın geleneksel yöntemlere daha çok güvendiği bölgelerde daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu uygulamalar, kişinin ruhsal dengesini sağlama ve manevi dünyayla bağlantısını güçlendirme amacı taşır. Başar'ın (1972) çalışmasında, Anadolu'nun bazı bölgelerinde bu tür tedavi yöntemlerinin hala yaygın olduğu ve halkın günlük yaşamında önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmaktadır. Modern toplumda da mistik folklorun izleri devam etmektedir.

Özellikle alternatif tıp yöntemleri ve doğal tedavi arayışları, bu tür pratiklerin modern yorumları olarak değerlendirilebilir. Geleneksel mistik yöntemler, günümüzde bile hastaların şifa arayışında

önemli bir rol oynar ve manevi tedavi yöntemleriyle birleşerek halk arasında varlığını sürdürür. Mistik folklor, halkın manevi dünyasına ve geleneksel sağlık anlayışına ışık tutar.

2.5. Mistik Folklor Üzerine Yapılan Çalışmalar

Mistik folklor üzerine yapılan araştırmalar, halkın geleneksel sağlık anlayışında manevi unsurların nasıl iç içe geçtiğini ve bu pratiklerin modern tıbbın sınırlı olduğu alanlarda hala geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Bu konuda öne çıkan çalışmalar arasında, Zeki Başar'ın 1972 yılında yayımladığı “Erzurum’da Tıbbi ve Mistik Folklor Araştırmaları” adlı eseri dikkat çeker. Erzurum ve çevresindeki halkın sağlık sorunlarına yaklaşımında hem modern tıbbın hem de geleneksel mistik yöntemlerin bir arada kullanıldığına dikkat çekilen çalışmada, halk arasında uygulanan bazı tedavi yöntemlerinin kökeninde, hastalıkların doğaüstü güçler tarafından gönderildiğine dair kadim inanışların izlerinin görüldüğü ortaya konulmuştur. Aynı zamanda bu eser, Erzurum yöresi ahalisinin doğum, evlilik ve ölüm gibi geçiş dönemlerine dair ritüelleri ile halk hekimliği uygulamalarını incelemektedir. Başar, bu ritüellerin toplumsal geçiş dönemlerinde önemli bir rol oynadığını ve sosyal uyumu sağlamak amacıyla kullanıldığını vurgular. Kitapta, nazar ve kötü ruhlardan korunmak için yapılan dualar, kurşun dökme gibi uygulamalar geniş bir şekilde ele alınmıştır. Zeki Başar'ın çalışmaları, bu alanın toplumsal ve bireysel sağlık üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamızı sağlar ve bu tür pratiklerin hem tarihsel hem de güncel önemini ortaya koyar. Başlığında ve içeriğinde mistik folklor terimine yer verilmemekle birlikte mistik folklor kapsamındaki konulara odaklanan başka folklor ve antropoloji çalışmaları da mevcuttur. Bu çalışmanın konusu, sınırlılıkları ve amaçları doğrultusunda bu söz konusu araştırmalar ayrıca değerlendirilmemiştir.

3. Soğan ve Sarımsağın Mistik Folklor Uygulamalarındaki Yeri

Türk halk inançlarında soğan ve sarımsak, kötü olayları önleme veya olumsuz durumların gerçekleşmesini engelleme amacıyla çeşitli sembolik ve mistik anlamlarla donatılmıştır. Halk arasında “çivi çiviye söker” inancıyla, olumsuz durumlara karşı aynı güçte bir karşılık vermek gerektiğine inanılır. Bu iki bitkinin keskin kokularına yüklenen büyüsel etkilerden, kötü ruhlardan korunma ve manevi temizlik amaçlarla Anadolu halk inanışlarında sıklıkla yararlanıldığı görülür:

“Halk inançlarında soğan ve sarımsak, sadece hastalıkları tedavi eden unsurlar olarak değil, aynı zamanda keskin kokuları acımsı tatları ile kötü ruhlardan ve olumsuz enerjilerden korunmak için güçlü birer sembol olarak kullanılır. Bu bitkilerin halk arasında ruhani varlıklarla olan ilişkileri, onları manevi bir kalkan olarak görülmesini sağlamıştır. Bu bağlamda, soğan ve sarımsağa yüklenen anlamların kaynağında, bu iki bitkinin halk arasında ruhani varlıklarla olan ilişkisi, onları manevi bir kalkan olarak görülmesini sağlamıştır” (Başar, 1972: 223).

Soğan ve sarımsak gibi kokulu bitkilerin mistik folklor uygulamalarında sağaltıcı koruyucu işleviyle kullanılmadaki amaç, hastalığa sebep olan kötü unsurları keskin kokularıyla rahatsız ederek o bölgeden uzaklaştırmaktır (Tekel, 2021: 112-113). Özellikle bayılma ya da epilepsi nöbeti gibi durumlarda üç harflilerin (cinlerin) etkisini kırmak amacıyla hastaya soğan koklatılması yaygın bir uygulamadır. Bu

geleneksel pratik, soğan ve sarımsağın kötü ruhların etkilerini ortadan kaldırdığına dair bir inancı yansıtır. Halk arasında yaygın olan inanışa göre, bayılma gibi sinirsel rahatsızlıklar, üç harflilerin musallat olması sonucu ortaya çıkar ve bu varlıkların etkisini ortadan kaldırmak için yine "mistiği olan bir güç" ile karşı koymak gerekmektedir. Soğan kokusunun keskinliği, bu uygulamanın arkasındaki temel inancı güçlendiren bir unsurdur (Özgen, 2019a : 443).

Halk arasında soğan ve sarımsak geçiş dönemlerinde özellikle de doğum sonrası lohusa ve bebeği başta nazara ve al karısına karşı koruyan, kötü enerjiyi evden uzaklaştıran mistik folklor uygulamaları kapsamında koruyucu ve arındırıcı işleviyle öne çıkmaktadır.

3.1. Geçiş Dönemi Uygulamalarında Soğan ve Sarımsak

Türk halk kültüründe geçiş dönemleri, bireylerin yaşamındaki önemli değişim ve dönüşümleri ifade eden süreçlerdir. Özkul Çobanoğlu geçiş dönemlerini; *"Toplumsal yaşantı içinde bir bireyin yaşamında bir toplumsal statüden bir başkasına örneğin, bekâr bir genç kız statüsünden evli bir hanım olmaya veya çocuksuz evli bir hanım statüsünden anne olma statüsüne geçişi belirleyen törenler geçiş törenleri olarak tanımlamaktadır"* (Çobanoğlu, 2009: 1079). Aynı zamanda geçiş dönemleri, toplumsal yapı içinde bireyin statüsünde meydana gelen değişimleri belirginleştiren sembolik bir öneme sahiptir. Bu uygulamalar, eski inançların ve kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunurken, aynı zamanda bireylerin bu dönemlerde karşılaşabilecekleri zorluklara yönelik mistik uygulamalarla manevi ve pratik bir destek sağlamaktadır. Özellikle de yeni başlangıçlar olarak kabul edilen, insan yaşamını doğrudan ilgilendiren geçiş dönemleri ve bu dönemlerde yoğunlaşan ritüel uygulamaların yapılaş amacı ve işlevini ise ünlü halkbilimci Sedat Veyis Örnek şöyle özetlemektedir: *"Bunların hepsinin amacı, kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere açıktır"* (Örnek, 1977: 131). Bu düşünceden hareketle Lohusalık gibi hassas süreçler, yoğun şekilde uygulanan mistik ritüel uygulamalarla donatılmıştır. Böylece hem anneyi hem de bebeği nazar başta olmak üzere al karısı, görünür görünmez her tür kötü enerjiden üç harfli taifesinden korumak hedeflenmiştir.

Anadolu halk kültüründe; yeni doğurmuş olup, henüz yataktan kalkmamış kadına 'Lohusa'; geçirilen bu döneme ise, 'Lohusalık Dönemi' denilmektedir. (Çobanoğlu, 2009: 1082). Lohusalık dönemi³ doğum sonrası annenin hem fiziksel hem de manevi bir geçiş süreci olarak bilinmektedir. Bu dönemin belirgin özelliği, annenin ve bebeğin "korunmasız" ve "hassas" olarak kabul edilmesidir. Anne ve çocuğun sağlığını korumaya onu olumsuz durumlardan muhafaza etmeye yönelik uygulamaları kapsar.

³ Tıpta Lohusalık, doğum eylemi bittikten sonra plasenta ve zarlarının ayrılmasından sonraki 6-8 (42 gün) haftalık dönemi kapsar. Bu sürenin sonunda gebelikte meydana gelen tüm değişiklikler gebelik öncesine döner." (URL-1)

Özkul Çobanoğlu lohusalık gibi geçiş dönemlerinde sıklıkla başvuru alan halk bilgisine ait uygulamaların temel amacını şu şekilde özetler: *“Çünkü halk kültüründe yaygın olan inanca göre, kişi geçiş dönemleri sırasında güçsüz ve zararlı etkilere açıktır. Ancak bu etkilere de halk bilgisine ait uygulamalarla korunabilir”* (Çobanoğlu, 2009: 1079). Bu düşünceden hareketle lohusa gibi hassas süreçlerde uygulanan tılsımlar ve özel halk uygulamaları ile annenin ve bebeğin kötü ruhlardan ve nazardan korunması amaçlanır. Bu amaçla, lohusa ve çocuğun bulunduğu odalara, yatağın altına, baş ucuna soğan ve sarımsak yerleştirilmesi oldukça yaygın eski bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Acıpayamlı'ya (1974: 120) göre, soğan ve sarımsak, sahip oldukları koku ve diğer özellikler sayesinde mistik güçler taşıyan majik unsurlar olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, lohusalık döneminde "kırk basması" olarak adlandırılan olumsuz etkilere korunmak için bebeğin başucuna ya da yatağının altına soğan ve sarımsak asılması önerilir (Örnek, 1979: 231). Elâzığ İli Uluova yöresinde yeni doğum yapan kadının bulunduğu yere süpürge, soğan ve sarımsak asılır (Çetinkaya ve Karataş., 2021: 109). Kastamonu'da lohusayı korumak için, onun yorganına bir iğne saplanır, yan tarafına bir yumurta, bir baş soğan ve bir baş sarımsak asılır (Boratav, 1973: 121).

Kırıkkale'de al karısının gelmesini önleme işlemi sırasında ocaklı, bir poşetin içerisine küçük bir Kur'an-ı Kerim, bıçak, sarımsak ve soğan kabuğu ile çörek otunu koyup poşetin ağzını bağlamaktadır (Tekel, 2021: 201). Safranbolu'da ise, lohusayı kötü ruhlardan ve nazardan korumak için yanına bir örtünün içinde bir yumurta, soğan ve sarımsak asılır ve lohusanın yorganına iğne saplanmaktadır (Mazıcı, 2012: 163). Eğer çocuk uyumakta zorluk çekiyorsa veya geç uyuyorsa, bu durumda soğan suyu içirilerek manevi bir şifa sağlanmaya çalışılır (Örnek, 1979: 267). Lohusanın kırklama töreninde ise, başının üzerinde tutulan kalburun içerisinden soğan kabukları, altın ve tarak bulunan kesenin üzerinden su dökülerek ritüel tamamlanır. Cizre'de ise doğum yapan kadının başına, şişe geçirilmiş soğan ve sarımsak konulur. Bunun da cinleri uzak tuttuğuna inanılmaktadır (Zeyrek, 2023: 55). Erzurum'da ise lohusanın yatağının altına bir baş soğan konur. Ayrıca lohusanın uyumaması için de yün tarağının dişlerine bir baş soğan ve sarımsak geçirilerek başucuna konulur. Böylece soğanın ve sarımsağın acı-keskin kokusu al karısını uzak, lohusayı ise ayık tutacağına inanılmaktadır (Başar, 1972: 92).

Tokat Zile'de yaşayan Anşa Bacılı Beydili Sıraç Türkmenleri arasında, özellikle Acısu köyünde, lohusalık ve ev korumasına yönelik olarak; evlerin giriş kapısına kötü ruhları ve nazarı uzaklaştırmak amacıyla ak soğan ve sapları örülmüş üç ila beş baş sarımsak birlikte asılmaktadır. Lohusalık döneminde ise, anne ve bebeği “al karısından” korumak amacıyla lohusanın odasının kapısına kırmızı soğan asılır. Ayrıca, kırmızı soğan, lohusanın odasının kapısının girişine kırılarak yerleştirilmekte, böylece kötü iyelerin ve al karısının odaya girmesi engellenmektedir. Anşa Bacılı Türkmenleri'ne göre, kırmızı soğan kötü iyeleri ve al karısını simgelerken, ak soğan ise temiz ruhları ve evin sahibi olarak kabul edilen atanın ruhunu temsil etmektedir. Bu nedenle, ak soğan genellikle ocağın kenarına, giriş kapısının üzerine veya evin belirli köşelerine asılmaktadır. Ak soğanın ardından çoğu zaman sarımsak gelmektedir. Sarımsak, birer diş olarak kabuklarıyla birlikte evin eşığının altına ve çevresine yerleştirilmektedir. Bunun nedeni,

eşiğin ata ruhunu simgelemesi ve inanca göre eşiği çiğnemenin ata ruhunu çiğnemekle eşdeğer görülmesidir. Aynı zamanda eşik, Hz. Ali ile ilişkilendirilmekte ve bu mekân kutsal bir anlam taşımaktadır. Bu uygulamalar hem koruyucu hem de kültürel anlamda derin bir sembolizm taşımakta olup, topluluğun inanç sistemindeki dengeleri yansıtmaktadır. Soğan ve sarımsak gibi bitkilerin bu tür ritüellerde kullanımı, Türkmen halkının doğayla kurduğu bağın ve inançlarının somut bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Anşa Bacılılar'da görülen bu uygulama, soğanın mistik bir folklor unsuru olarak ocak, ateş ve ata kültünün bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tür mistik uygulamalar, soğan ve sarımsağı yalnızca fiziksel bir şifa kaynağı olmaktan öteye taşıyarak, onları manevi bir kalkan ve tılsımlı bir koruyucu unsur olarak görülmesine olanak sağlamıştır. Keskin kokuları koruyucu ve sağaltıcı etki sağlarken kabukları ise tabu özelliği göstermektedir.

Balıkesir yöresinde doğumda sonra bebeğe meme verilmesi için üç ezan sesi beklenir. Bu esnada Lohusanın yanındaki ihtiyar kadınlar Kuran'dan bazı parçalar okurlar. Bu esnada çocuk terbiyeli ve sevimli olsun niyetiyle her sayfa başında şekere batırdıkları parmaklarını çocuğun ağzına sürerler. Bundan sonra kırılan soğan lohusanın arka tarafına atılıp üç kere besmele çekildikten sonra bebeğe ilk meme verilir. Ayrıca lohusanın sütü fazla gelirse sağılan süt soğan, sarımsak kabuğu, bir çivi, bir parça kemik, çörek otu ile beraber incir ağacının dibine dökülerek gömülür. Aksi halde şeytan karışacağına inanılır (Özer, 1957: 2).

Yine Balıkesir yöresinde Lohusanın sütünü artırmak için kırılan bir baş soğan lohusanın arkasına atılırken üç besmele çekilir. Biraz ekmek, peynir ve soğan alınıp sığırtağa verilir. Sığırtağ bunları sabahdan akşama kadar arkasında gezdirir. Akşam olunca getirip lohusa evine teslim eder. Ekmek, peynir ve soğan hayvanlar nasıl sabahleyin sütsüz gidip akşam sütlü gelirlerse lohusanın da böyle sütü gelsin denilerek lohusaya yedirilir (Aça, 2005: 37).

Anadolu'da lohusalık döneminin sonu olarak kabul edilen halk arasında; "kırklama", "kırk uçurma", "kırkını çıkarma" isimleriyle de anılan ve genelde kırk hamamı / lohusa hamamı adı verilen doğum sonrasına ait ritüelde, lohusanın, anne ve bebeğin hamamda hazırlanan kırklama suyu hazırlığında da önemli bir rol oynar. Lohusanın kırklama sırasında, kırklanacak kişinin başının üzerine tutulan kalburdan soğan kabukları, altın ve tarak gibi malzemeler içeren su dökülür. Bu uygulama, lohusanın ve bebeğin kötücül etkilerden korunması amacıyla yapılan ritüel işlemlerden biridir (Acıpayamlı, 1974: 95). Balıkesir yöresinde ise soğan, kırklama töreni sonrasında lohusaya verilen sembolik hediyelerden biridir. Kırklama sonrası gezmeye çıkarılan çocuğun koynuna birkaç yumurta konulur, yanaklarına da un veya pamuk sürülür, anneye de ekmek ve soğan hediye edilir. Yumurta vermek, çocuk büyüdüğü zaman çok çocuğu olmasını veya yumurta gibi toplu olmasını; yüzüne un veya pamuk sürmek, çocuğun ak sakallı (uzun ömürlü) olmasını; anneye ekmek ve soğan hediye etmek ise sütünün bolluğunu temenni etmektir (Aça, 2007: 393). Aynı şekilde, lohusanın göğsünde oluşan çatlakların tedavisinde soğan ve tuz karışımı kullanılır. Bu uygulamalar, soğan ve sarımsağın yalnızca fiziksel hastalıkların tedavisinde değil, aynı zamanda manevi korunma aracı olarak da önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır.

3.2. Soğan ve Sarımsağın Tılsım / Nazarlık Olarak Kullanımı

Anadolu'da Kurşun dökerek tedavi etme, belirli bir hastalık, kötü güçler veya geçiş dönemlerindeki koruma amacıyla yalnızca dökülen kurşunun şifa olacağı inanışına dayanır. Yörelere arasında kurşun döküldükten sonra suyun yahut kurşun dökülen suyun içine atılan birtakım malzemelerin tüketilmesi, gömülmesi veya yol ayrımlarına dökülmesi gibi varyantların varlığı da dikkati çeker (Polat, 2020: 12). Anadolu'da geleneksel sağaltma ve korunma amaçlı olarak uygulanan kurşun dökme ritüelinde, soğan ve sarımsak kötü enerjiyi uzaklaştırma, bireyleri koruma ve sağaltma amacıyla önemli işlevler üstlenmektedir. Kayseri'de kurşun dökme ritüelinde, su dolu kabın içine soğan ve tarak yerleştirildikten sonra işlem tamamlanmakta, ardından sudan çıkarılan soğan aile bireylerine şifa amacıyla sunulmaktadır (Doğan, 2010: 26). Niğde'de ise, kurşunun döküleceği su kabına iğne, para, soğan kabuğu, ekmek ve üzerlik gibi nesneler eklenmekte; ritüel sırasında kişinin başı bir örtü ile kapatılarak kurşun dökülme işlemi üç kez tekrarlanmaktadır. İşlem sonrasında, hastadan bu sudan tiksindenmeden içmesi talep edilmektedir (Çolak, 2015: 70).

Çankırı yöresinde sarımsak ve soğan nazara karşı sünnet yatağına asılır. İslam inancına sahip ailelerde erkek çocuklarının sünnet edilmesi kutlamalar eşliğinde yapılır. Sünnet yatağı süslemesinde kullanılan örtünün ucuna nazarlık, üstüne soğan, orta kısmına yumurta, en üste de sarımsak gelecek şekilde kurdeleler ile birbirine bağlanır ve sünnet yatağının ortasına takılır (Begiç ve Öz, 2018: 118). Hatay'da bir miktar zencefil, sarımsak, soğan ve tuz; Gaziantep'te soğan, sarımsak kabukları ile üzerlik otu bir bezin içinde sarılı olarak üstte taşınır (Çıblak, 2004: 115) Bazı yörelerde ise nazardan korunmak için, evin kapısından çıkarılan birkaç kıymık, beyaz soğan, sarımsak kabukları ve kurt tırnağı bir keseye konup elbisenin içine yerleştirilir (URL-2). Bir kimse cebinde yedi çörtük otu, sarımsak bası ve kahve çekirdeği taşırsa nazar değmez (Balkır 1935: 198).

Türkmenistan ve Türk dünyasının diğer bölgelerinde de benzer halk inanışlarıyla karşılaşmaktadır. Örneğin, Türkmen inanç sisteminde soğan; görünmeyen varlıklara, kara iyelere ve nazara karşı koruyucu bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte hem soğanın hem de sarımsağın büyü, nazar, al karısı, hortlak, vampir gibi zararlı varlıkları uzaklaştırıcı ve koruyucu bir etkiye sahip olduğuna inanılır. Bu örnekler, soğan ve sarımsağın yalnızca Anadolu'da değil, aynı zamanda Türk kültür coğrafyasının geniş bir bölümünde benzer koruyucu işlevlerle algılandığını ortaya koymaktadır (Kalafat, 2001: 85-91). Yaşar Kalafat'ın aktardığına göre, Türkmenistan'daki Göklen Türkmenleri arasında, bir kişi sık sık ölümlerle ilgili rüyalar görüyorsa ve bu rüyalar rahatsızlık duyuluyorsa, o kişinin sarımsak ve soğan yiyerek, ardından ayetler okuyarak uyuması gerektiğine inanılmaktadır. Bu bağlamda, soğan ve sarımsağın keskin kokularının görünmeyen varlıkları rahatsız ettiği ve onları uzaklaştırdığı düşünülmektedir (Kalafat, 2010: 434).

Bu tür koruyucu anlam yüklemeleri yalnızca Türk-İslam kültür sahasında değil, farklı coğrafya ve inanç sistemlerinde de benzer biçimde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Orta Çağ Avrupa'sında, sarımsağın mistik tehditlere karşı bir savunma aracı olarak görülmesi dikkat çekicidir. Vampirlerin

sarımsağın keskin kokusundan tiksindiğine inanıldığından, vampirlerden korunmak amacıyla boyna sarımsak asma geleneği yaygınlaşmıştır. Bu inanca göre sarımsak, vampirleri uzak tutar ve bireyleri olası saldırılardan korur (Kırgı, 2018: 11; Yaltırık, 2013: 199). Sarımsağın bu biçimde koruyucu bir nesne olarak görülmesi, halk inançlarında ona atfedilen mistik özelliklerin kültürler arası ortak bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Bu türden uygulamaların Anadolu coğrafyasında da karşılıkları mevcuttur. Örneğin, Rize yöresindeki halk inanışlarında hortlaklarla ilgili ritüeller bu anlayışın yerel bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Rize’de bazı halk inanışlarına göre, kötü kişiler öldükten sonra hortlayarak mezarından çıkar, evlerinin karşısına gelir ve gürültü yapar; hatta tereklerdeki soğanları yere döker. Böyle bir durumla karşılaşıldığında, “yerine git, yerine git” denilerek hortlağın mezarına döneceğine inanılır. Ayrıca ondan tamamen kurtulmak için mezarına bir pelit kazığı çakılır ve üzerine bir sepet yerleştirilerek içine soğan, sarımsak, turp gibi kötü ruhlara karşı etkili, keskin kokulu ve yer altında yetişen sebzeler konulur. Bu uygulamanın, hortlak gibi zararlı ruhları uzaklaştıracağına inanılmıştır (Küçük, 2011: 133-134).

Sarımsak ve soğan yalnızca lohusalara değil aynı zamanda ahırdaki atlara da musallat olan al karısını ahırdan uzak tutmak için tütsü olarak kullanılmaktadır. Karaisalı köyünde soğan ve sarımsak kabuğu, üzerlik otu bir kap içinde yakılır, hayvanların içinde gezdirilir. Sonra gün batımında götürülüp kapatılır. Hayvanların üstüne üzerlik tütülür. İçine tuz, sarımsak ve soğan kabuğu atılır. (Köylü, 2020: 72). Balıkesir yöresinde nazardan korunmak için acı sarımsak başı kullanılır. Acıya nazar ermez diye sarımsağın en üst kısmı bıçak ile kazınır. Sonra ortasından iğneyle delinir ve yanına gök boncuk takılır. Bir mavi beze de kırk bir tane çörek otu çıkılınıp hepsi beraber çocuğun omzuna takılır (Yaşar, 2008: 151).

Doğu Karadenizli balıkçı ailelerin nazar, bereket ve uğur kapsamlı inanış ve uygulamalarında sarımsakla ilgili özgün örnekler mevcuttur. Mustafa Aça, Giresun ve Trabzon yöresi balıkçıların meslek folkloru odağında gerçekleştirdiği alan araştırmalarında her iki ilin idari sınırlarında bulunan kıyı yerleşimlerinde, özellikle de balıkçı aileleri arasında sarımsağın nazarlık olarak kullanımına yönelik çok sayıda bulguya ulaşmıştır. Örneğin balıkçı teknelerinin muhtelif yerlerine asılan nazar boncuğu, nal, çam çırası, çam kozalağı, tavuk dışkısı, yumurta kabuğu, gibi nazar savucuların yanı sıra sarımsak da sıklıkla tercih edilmektedir (Aça, 2020: 377-378). Sarımsağın çeşitli inanış ve düşünüş sistemleri içindeki yeri ile ilgili olarak sarımsak kokusunun kötü ruhları uzak tutacağına inanılmaktadır. Nazar ve kötü ruhlara karşı savunmada sarımsağın kullanımı dünya toplumları arasında son derece yaygın olup, kökenleri eski Mısır’a kadar gitmektedir (URL-3).

3.3. Soğan ve Sarımsak Kabuğu Etrafında Oluşan Tabu Uygulamaları

Soğan ve sarımsak, Türk halk kültüründe hem fiziksel hem de manevi anlamlarıyla önemli bir yer edinmiş; iyileştirici özelliklerinin yanı sıra mistik ve koruyucu nitelikleri de kabukları ile çoğu zaman tabu unsuru olarak öne çıkmıştır. Soğan ve sarımsağın halk arasında "doktor" unvanıyla anılması, bu

bitkilerin fiziki sağlık üzerindeki etkilerine duyulan güvenin bir ifadesiyken, kabuklarına ise "sahibi var" veya "tekin değil, çarpar" gibi söylemlerle mistik korkuyu yansıtır. Bu durum soğan ve sarımsak kabukları etrafında başlı başına bir tabu ve mistik folklor uygulama yanında önemli bir koruk (tabu) alanı oluşturmaktadır. Bu bitkilerin kabuklarının yakılması veya yaşam alanlarına yerleştirilmesi gibi pratikler, onlara atfedilen mistik gücün bir yansımasıdır. Anadolu halk inançlarında soğan ve sarımsak kabuklarının "üç harflilerin altını ya da parası" olarak görülmesi, bu nesnelere halk arasında saygı ve korku ile yaklaşılmasına yol açmıştır (Özgen, 2019a : 444). Aksaray İli Ortaköy İlçesi Kümbet köyünde halk arasında sarımsak ve soğan kabukları yakılırsa cinlerin insanları çarpacağına, çünkü sarımsak ve soğan kabuğunun cinlerin parası olduğuna inanılmaktadır. Aynı zamanda soğan sarımsak kabukları ateşe atıldığında, uğursuzluk getirdiğine bunları yapan kişinin başına ise kötü olaylar geleceğine inanılmaktadır (Öztapan, 2023: 91-94). Samsun yöresindeki inanışa göre soğan ve sarımsak kabuğu şeytan parasıdır. Bunların yakılması evdeki şeytanların çoğalmasına sebep olur (Şişman, 1994: 82). Erzurum Pehlivanlı köyünde de ateşe soğan ve sarımsak kabuğu atılmaz. Bunların cinlerin parası olduğuna inanılır. Sarımsak, soğan vb. gibi yiyecekler ateşe atılırsa o eve fakirlik gelir (Bedir, 2023: 181). Mardin’de ise Harmeli (Üzerlik) yakarken içine soğan ve sarımsak kabuklarını katmak sakıncalı görülmektedir. Katanlara da yarar yerine zarar getireceğine inanılmaktadır. (Mungan, 2023: 573).

Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın Marifetname; adlı eserinde de soğan ve sarımsağa dair benzer inançlara yer verilir. Hakkı, soğan ve sarımsak kabuklarının yakılmasının "fakirlik sebebi" olarak kabul edildiğini belirtir; ayrıca, soğan ve sarımsağın tüketilip insan içine karışılmasının "fenalık" getireceğine inanıldığını aktarır. Bu açıklamalar, soğan ve sarımsağın halk arasında tabu niteliğinde kabul edilmesine dair inancın tarihsel kökenlerini ortaya koymaktadır (Doğan, 2023: 1377-1379). Böylece, halk arasında bu bitkilere gösterilen saygı ve çekince, onları yalnızca fiziksel değil, sosyal ve manevi anlamda da dokunulmaz hale getirmiştir.

Genel olarak soğan ve sarımsak kabuklarını ateşe atmak yakmak uğursuzluk ve tabu olarak görülse de Anadolu’da bazı yörelerdeki ocaklarda ise soğan ve sarımsak kabuğu tütsü olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Adana’da bulunan tütsü ocağında, köz olarak yanan ateşin üzerinde üzerlik otu, çörekotu, soğan ve sarımsak kabuğu, tuz, dört yol ağzından alınan çerçöp yakılarak hasta olan kişinin bu dumanla tütsülenmesi sağlanır. İnanca göre bu dumanı koklayan hasta nazardan kurtulacaktır (Ateş, 2019: 76).

“İğdir’da özel günlerde, sevinçli günlerimizde, yeni bir ev aldığımız zaman bebekler doğduğu zaman ya da bir nişan, sünnet, düğünde kötü enerjiden korunmak için kazalardan belalardan korunmak için soğan kabuğuyla sarımsak kabuğunu karıştırırız ve üzerine tuz dökeriz. Yakarak o dumanıyla ev halkı, bebekler ya da kişiler bunu solur. Kötü enerjiden korunmak için nazardan korunmak için biz bunu yaparız” (Erol, 2021: 56).

Özellikle akşam ezanından sonra soğan ve sarımsak kabuklarının atılmaması gerektiğine dair güçlü bir inanç vardır. Kabukların üç harflilerin uğrak yerlerine rastgele atılmasının çarpılma gibi olumsuz etkilerle sonuçlanabileceğine inanıldığından, bu kabukların yakılması veya üzerine su dökülmesi gibi

pratiklerle halk, bu bitkilerin koruyucu gücünü doğru şekilde kullanmayı amaçlar. Cinler için bu denli önemli olduğuna inanılan soğan sarımsak kabuklarına basmak, onlarla tuvalet-banyo gibi yerlere girmek veyahut onları yakmak cinlerin kızmasına ve insanları çarpmasına neden olmaktadır (Kolot, 2021: 152). Bu durum, soğan ve sarımsağın halk inançlarında tabuya dönüşerek kutsallık kazandığını göstermektedir. Gebe kadınların üç harflilerin olumsuz etkilerinden korunması gerektiği inancına göre, gebe kadınların akşam ezanından sonra çöp atmaması, soğan veya sarımsak kabuklarına basmaması gerektiği düşünülür. Bu tür pratikler, sadece anneyi değil, doğacak çocuğu da koruma amacı taşır ve toplumsal bellekte derin bir köke sahiptir. Bu uygulamalar, soğan ve sarımsağın koruk⁴ niteliğine dair inancın bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Özgen, 2019a : 444). Bu nedenle, soğan ve sarımsak kabuklarının yakılması veya rastgele atılması olumsuz sonuçlar doğurabilir düşüncesiyle kaçınılır. Bu inanış, soğan ve sarımsağın yalnızca şifa kaynağı olarak değil, koruyucu ve "tabu" nesneleri olarak görülmesine yol açmıştır (Özgen, 2019a: 443).

Bu bitkilere yüklenen mistik anlamlar, halk arasında soğan ve sarımsağın "koruk" olarak kabul edildiği bir alana taşınmıştır. Çünkü koruk halk inançlarında dokunulmaz ve kutsal kabul edilen, belli ritüel kurallar çerçevesinde davranılması gereken nesne veya mekânlar için kullanılan bir kavramdır. Soğan ve sarımsağın koruk sayılmasında, üç harflilerle ilişkili olduğuna ve onların "altını" ya da "parası" olarak kabul edildiğine dair yaygın halk inancı söz konusudur. Cinler, gönüllerini hoş edecek yolda davrananları mükâfatlandırır. Mükâfatları içinde en çok sözü geçen nesne, bağışladıkları soğan, sarımsak kabuklarıdır; bunlar eve götürülünce altın ve gümüş para olurlar (Boratav,1973, s.76). Bu durum soğan ve sarımsakla ilgili olarak halkın gündelik yaşamında genel inançları çerçevesinde davranışlarının sınırlandırılmasına ve belirli bir çekince gösterilmesine neden olmuştur.

Halk anlatılarında ve memoralarda⁵, cinlerin kendilerine yardım eden insanları mükâfatlandırmak için soğan ve sarımsak kabuğu verdikleri bilinir. Bunlar, cinler tarafından para olarak kullanılır. Erzurum'da cinler tarafından bir doğuma götürülen kadın kendisine verilen soğan kabuklarını atar. Eve girdiği zaman eteğine yapışan bir kabuk altına döner (Seyidoğlu, 1985: 289). Elazığ'da anlatılan kurbağa efsanesinde bir kadının kapısına birkaç kişi gelir ve doğum yapmak üzere olan bir gelinin ebesi olması istenir. Kadın, doğum yaptırdıktan sonra bir gözünde soğan, diğer bir gözünde ise sarımsak kabukları

⁴ Gökalp, Türk Medeniyeti Tarihi adlı eserinde Eski Türklerde Tabu'ya Koruk denildiğinden bahseder: "Koruk, tabu demektir. Mana ile totemin doğurdukları bir hassa da bazı eşyaların koruk olmasıdır. Bir şey koruk olduğu zaman ona "tekin değil çarpar" deriz. Eski Türklerde ak unvanını alan şeyler tekindi, hiç kimseyi çarpmazdı. Yalnız kara unvanını alan şeyler tekin değildi, temas ettiği insanları ve hayvanları çarpardı. Böyle olan şeylere tabu manasına olarak koruk derlerdi. Mesela hakan vefat edince adı koruk olurdu (Gökalp, 2015:95).

⁵ Memorat, tabiatüstü ferdi bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlenmiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâye olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamada yer alan "tabiatüstü" ile kastedilen öncelikle "öteki dünya" ve farklı bir boyutta olmanın yansıması insanlarla beraber aynı mekanları paylaşan, cin, peri, şeytan, alkız, karabasan veya çeşitli ruhlardan oluşan ve sosyal bir hayat yaşadığına inanılan varlıklarla görme, konuşma, dokunma, hissetme, rüya veya bunlardan başka bir yolla kurulan bir iletişimdir. Memoratlar da bu şekilde kurulmuş bir iletişimle yaşayanların yaşayan veya ondan dinleyen birisi tarafından anlatılmasıdır (Çobanoğlu, 2003:25).

olan bir heybe verilir. Kadın, kabukları atınca kabuklar altına dönüşür (Alptekin, 1993: 135-136). Doğu Karadeniz Efsaneleri çalışmasında kadın gebe bir kurbağaya doğum yaptırır. Kadının eteği soğan kabuklarıyla doldurulur. Kadın, bunları yere döker. Eteğine yapışan bir kabuk altına döner (Işık, 1998: 114). Halk arasında anlatılan memoratlar soğan ve sarımsak kabuklarının üç harflilerle ilişkisine dair inancı pekiştirmektedir. Erzurum'da ebe okulundan mezun olduktan sonra görevine başlayan bir ebenin yaşadığı olay, halk arasında soğan ve sarımsak kabuklarının üç harflilerin altını veya parası olduğuna dair inancın güçlenmesine katkı sunmaktadır. Olay, şu şekilde anlatılmaktadır:

“Erzurum Ebe okulundan mezun olmuşum. İlk görev yerime gidecektim. Rahmetli babam pek çok nasihatte bulunurken karşılaşabileceğim durumlarla ilgili beni hem uyarılmış hem de bilgilendirmişti. Cin taifesinin doğumları için köy ebelerini alarak doğuma götürdüklerini, böyle bir durumla karşılaşsam korkmamam gerektiğini ve götürdükleri yerde iken besmele çekersen mahsur kalabileceğimi söylemişti. Ebe olarak göreve başladım. Uzunca bir süre sonra bir gece yarısı kapım çaldı. ‘Ebe Hanım, doğum için sizi götürmeye geldik’ dediler. Beni aldılar, yola koyulduk ama bu yol daha önce hiç görmediğim bir yere gidiyordu. Mağara gibi bir yere vardık. Ufak boylu, doğum yapacak bir kadın gördüm ve onun üç harfli taifesinden olduğunu anladım. ‘Bizden sana zarar gelmez. Sen doğumumuzu yaptır,’ dediler. Çocuğu doğurttum. Gün de yavaş yavaş ağarmaya başlamıştı. ‘Ebe Hanım, biz çıkmayalım’ diyerek bana yolu tarif ettiler. Bu arada çantama da bir şeyler koydular. Hem korku hem de telaştan ne koyduklarına bakmadım. Mağaradan çıktım, tarif ettikleri şekilde yolu takip ederek köy yoluna çıktım. Eve gelince çantamı açtım ve ağzına kadar sarımsak kabuğu ile dolu olduğunu gördüm. Kendi kendime, ‘Bunları niye verdiler ki?’ diyerek aldım, çöpe attım ve uyudum. Ertesi sabah çantamdan enjektörü almak istedim. Elime bir şeyler battı. Bir de baktım ki yaprak şeklinde altın parçaları vardı, birkaç tane. Sarımsak kabukları altına dönüşmüştü. Eyvah! diyerek çöpe attığım sarımsak kabuklarını aradım ama bulamadım. Babama gidip olanları anlattığımda rahmetli babam, ‘Sarımsak ve soğan kabuğu, cinlerin altını-parasıdır. Onları besmele çekmeden bıraktığın için üç harfli taifesi altınlarını geri almışlar. Eğer besmele ile bırakmış olsaydın alamayacaklardı,’ dedi.” (Özgen, 2019a : 445).

Bu olayda, ebeye verilen sarımsak kabuklarının daha sonra altına dönüşmesi ve besmele çekilmediği için geri alınması, halk arasında soğan ve sarımsak kabuklarının üç harflilerin altını-parası olduğuna dair yaygın inancı güçlendirmektedir. Bu tür deneyimler, halk hekimliği ve halk inançları perspektifinde önemli veriler sunmakta ve halk arasında üç harflilere yönelik mistik inanışların toplumdaki etkilerini yansıtmaktadır. Soğan ve sarımsak kabukları eve götürüldüğünde ya da gün ısıldığında altına dönüştüğü gibi bazen de tersi bir durumla da karşılaşılır. Altın olarak verilenler sabah vakti soğan, sarımsak kabuğuna dönüşebilir. Bu durum genellikle insanların yaşadıkları olayı başkalarına anlatması halinde ortaya çıkmaktadır. Soğan ve sarımsak kabuğu cinlerin parasıdır (Helimoğlu, 1993: 100; Alpaslan, 2010: 392, 393). Sevinen cinler ebenin eteğini soğan ve sarımsak doldururlar (Helimoğlu, 1993: 100). Soğan kabukları altına dönüşür (Balaban, 2013: 534, 535; Çobanoğlu, 2003: 115). Doğurduğu çocuğa altından bir beşik hediye ederler. Cine doğum yaptıran kadını cinler altınla ödüllendirir. Kadın, cinlerin çocuğunu doğum yaptıınca cinler ona hediye verirler (Işık, 1998: 111, 114, 115). Kendilerine yardım edenlere altın vermektedirler (Polat, 2019: 123). Yine gelin ve damada takılanların para ve altın yerine soğan kabuğu olması (Alpaslan, 2010: 392, 393), soğan kabuklarının altına dönüşmesi (Balaban, 2013: 534, 535; Sancak, 2008: 89-90), (Küçükyıldız, 2022: 731)

Bu sebeple soğan ve sarımsak kabuklarıyla ilgili halk inançları ve tabu uygulamaları, derin kültürel kökleri olan ve toplumun farklı kesimlerinde benzer şekillerde görülen önemli bir olgudur. Bu inançlar hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli etkiler yaratmakta ve kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bu bağlamda, soğan ve sarımsak kabuklarının halk hekimliği ve inanç sistemleri içindeki yerinin detaylı bir şekilde incelenmesi, kültürel çalışmalar ve halk bilimi açısından büyük önem taşımaktadır.

3.4.“Göçürme ve Devşirme” Yönteminin Adı: Soğan ve Sarımsak

Orhan Türkdoğan, konu hakkındaki fikrini; *“Halk tababetinde hastalık sebeplerini meydana getiren olay ve durumlar arasında muhtemel bir sebep-sonuç aranması yerine bir takım sibrî, tabiatüstü, açıklanmayan mistik anlayışlar rol oynarlar”* (Türkdoğan, 1974: 46) şeklinde izah etmektedir. Anadolu’da en yaygın mistik folklor uygulamalarından biri göçürme ve devşirme yöntemidir. Bu yöntemde kişi üzerinde yer alan kötü ruhlar canlı ya da cansız bir nesneye geçirilmektedir. Bu ilkeye göre insanın sırtında taşıdığı herhangi bir yükü başka bir insanın sırtına yükleyebilmesi gibi onun dertlerini, sıkıntılarını, acılarını, üzüntülerini de kendi yerine taşıyacak başka bir varlığa aktarabilmesi mümkündür. Bu nedenle de insanoglu ilkel dönemden günümüze kadar bunu gerçekleştirecek çeşitli yollara ve hilelere başvurmuştur (Frazer, 2004: 142, 143). Halk arasında “Lohusanın mezarı kırk gün açıktır” söyleminden hareketle Anadolu’nun bazı yörelerinde lohusanın sembolik anlamdaki açık mezarını kapatmak adına çeşitli uygulamalar söz konusudur. Tokat Zile’de yaşayan Anşa Bacılı Beydili Sıraç Türkmenleri bunlardan biridir. Anşa Bacılılarda toprağa soğan ve sarımsak gömme uygulaması dikkat çekmektedir. Bu ritüel hem kültürel anlamda hem de sembolik düzeyde önemli bir işlev görmektedir. Uygulama sırasında önce toprağa derin bir çukur kazılır ve bu çukura bir adet çuvaldız saplanmış kuru soğan ile yine çuvaldız saplanmış bir baş sarımsak yerleştirilir. Kuru soğan için, halk arasında "bir baş soğan", "kelle soğan", "bir baş sarımsak" gibi ifadeler yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bu isimlendirme, soğan ile insan başı arasında kurulan sembolik bir ilişkiye dayanmaktadır. Uygulamada, lohusa dönemiyle bağlantılı olarak ortaya çıkabilecek olumsuzlukları defetme amacı güdülmektedir. Ritüelin temelinde, “bizden alacağın kelle ancak bu soğan olsun” anlayışı yer alır. Bu ifade, lohusanın sağlığına veya yaşamına yönelik herhangi bir tehdidi bertaraf etme niyetini yansıtır. Soğanın toprağa gömülmesi, toprağın taleplerini yine kendi unsurlarıyla karşılayarak sembolik bir denge oluşturma çabasıdır. Aynı şekilde, sarımsak lohusa kadının bebeğini temsil etmekte ve bu iki bitkinin toprak altına yerleştirilmesiyle lohusanın “açık mezar” olarak kabul edilen durumu sembolik olarak kapatılmaktadır. Bu ritüel genellikle lohusalığın ilk günlerinde gerçekleştirilmekte ve “alacak-verecek hesabını” simgesel düzeyde kapatma amacı taşımaktadır. Kültürel olarak hem anne hem de bebeğin korunmasını sağlayan bu uygulama, Türkmen topluluklarında doğum sonrasında uygulanan birçok geleneksel ritüelin bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bu tür pratiklerde belirgin şekilde görülmektedir ki soğan, sarımsak gibi toprağın altında yetişen acı tadı keskin kokulu yumru gövdeli bitkiler, acı acı ötüşü ile ölümün habercisi olarak algılanan baykuşa karşı bir tür mistik folklor unsuru olarak kullanılmıştır. “Bizden gelip alacağın ancak bu” ifadesi ve niyetiyle baykuşa fırlatılan bu bitkiler, keskin kokuları ve acı tatlarıyla ölüme yönelik bir karşı duruşu temsil etmektedir. Bu pratikte, toprağın altına

ait sebzeler üzerinden ölümle mücadele etme anlayışı ön plana çıkmakta; dolayısıyla sebzelere, ölümün önüne geçme gibi derin sembolik anlamlar yüklenmektedir. Anadolu’da göçürme ve devşirme yöntemi, ölüm gibi kaçınılmaz olayların etkisini hafifletmek ya da bu tür olayları uzak tutmak amacıyla kullanılmaktadır.

Aynı zamanda *“soğan ve sarımsağın toprağın altında yetişmesi bu bitkilerin "toprağın altına ait" olması, ölümün ve mezarın simgeleri olarak görülmelerine yol açar ve bu bağlamda ölümü uzak tutmak için bilinçli bir tercih olarak kullanılırlar. Bu pratik, halk arasında bu sebzelerin ölümle ilişkilendirilmiş semboller olduğunu ortaya koymaktadır”* (Özgen, 2023: 75). Soğan ve sarımsağın halk arasında "sahibi var!" denilerek onlara dokunulmazlık atfedilmesi, bu bitkilerin özel bir koruyucu işlev gördüğüne dair inancı güçlendirir. Bu sebzelerin kabuklarının ateşe atılmaması gerektiği inancı, soğan ve sarımsağa duyulan saygı ve korkunun bir yansımasıdır. Halk arasında acının ve gözyaşının sembolü olarak görülen bu bitkiler, baykuşun acı ötüşüne karşılık olarak atılarak, ölümü ve acıyı evden uzaklaştırma amacı taşır.

Soğan ve sarımsak gibi bitkilerin mistik folklor uygulamalarında üstlendiği sembolik roller, Anadolu'nun derin kültürel zenginliklerini ve bu kültürün ritüelistik doğasını anlamak için önemli bir kapı aralamaktadır. Bu pratikler, halkın yaşamını tehdit eden doğaüstü güçler karşısında hem manevi hem de pratik bir sığınak sağlamaktadır.

4. Sonuç

Bu çalışma, Anadolu’nun mistik folklor uygulamalarında soğan ve sarımsağın ritüellerdeki işlevini ve sembolik anlamlarını ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Her iki bitkinin tamamlayıcı rollerini vurgulayarak mistik folklor literatürüne yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. Öncelikle, soğan ve sarımsağın mistik folklor uygulamalarındaki kullanımları, bireylerin manevi açıdan sorunlarıyla başa çıkma ve ruhsal dengenin sağlanması ihtiyacına cevap veren çok yönlü bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır. Lohusalık döneminde annenin ve bebeğin kötü enerjilerden korunması için soğan ve sarımsağın odalara yerleştirilmesi, mistik folklor uygulamalarında koruyucu nesnelerin önemini göstermektedir. Bu ritüellerde soğan ve sarımsağın kök salan, dayanıklı ve keskin kokulu yapıları, manevi arındırma ve şifa bulma süreçlerinde sembolik bir anlam taşımıştır. Bunun yanında, bu bitkilerin kötü ruhlardan koruma amacıyla kullanılmaları, Anadolu’nun mistik folklor öğelerinde doğadan ilham alan çözümler ürettiğini gözler önüne sermektedir. Soğan ve sarımsağın kabuklarına yüklenmiş mistik anlamlar, bu uygulamalardaki derin anlam dünyasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Özellikle kabukların üç harflilerle ilişkili kabul edilmesi, bu nesnelerin rastgele atılmaması veya yakılmaması gerektiği inançlarını pekiştirmektedir.

Bu inancın Anadolu’nun farklı coğrafi bölgelerinde ortak bir kültürel miras olarak devam etmesi, mistik folklor uygulamalarının süreklilik gösteren yapısının çarpıcı bir örneğidir. Erzurum ve Mardin gibi bölgelerde bu tabuları destekleyen halk hikayeleri, kültürel çeşitliliği vurgularken, ortak inanç sistemlerinin şekillendiği bir ağı gözler önüne sermektedir. Kurşun dökme, nazardan korunma ve

baykuşun ötüşüne karşı uygulanan ritüeller gibi geleneksel pratiklerde soğan ve sarımsağın rolü önemlidir. Bu ritüeller, bireylerin ruhsal dengesini yeniden kazanmasını amaçlayan bir arındırma sürecinin parçası olarak değerlendirilir. Soğan ve sarımsak, bu uygulamalarda fiziksel kokuları ve yapıları dolayısıyla manevi tehditleri uzaklaştıran birer metafor olarak öne çıkar.

Mistik folklor uygulamalarında bu bitkilerin şifa bulma ve koruma aracı olarak algılanması, halkın doğa ile olan sıkı bağlarının bir göstergesidir. Bu çalışmanın en önemli katkısı, soğan ve sarımsağın mistik folklor uygulamaları bağlamında birlikte ele alınmasıdır. Literatürde genellikle bireysel olarak incelenen bu bitkilerin, bu çalışmada bir arada değerlendirilmesi, mistik folklor öğelerine dair yeni bir çerçeve sunmaktadır. Bu yaklaşım, folklor literatüründe mevcut eksiklikleri gidermeye yönelik önemli bir adımdır. Ayrıca çalışma, modern toplumdaki yansımaları ele alarak bu geleneklerin yaşayan bir miras olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma, soğan ve sarımsağın Anadolu mistik folklor uygulamalarındaki çok boyutlu önemi ve kullanımlarını kapsamlı bir şekilde ortaya koyarak literatüre özgün bir katkı sunmuştur. Bu bitkilerin mistik folklor uygulamalarındaki anlamı, sadece manevi bir araç olarak değil, aynı zamanda kültürel kimliğin sürekliliğini sağlayan bir köprü olarak değerlendirilebilir. Bulgular, gelecekteki halk bilimi ve antropoloji çalışmalarına yeni araştırma alanları sunmakta ve Anadolu'nun zengin folklorik mirasının daha derinlemesine incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Acıpayamlı O. (1974). Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Aça, M. (2005). Balıkesir Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamaları (Karşılaştırmalı Bir Bakış). İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Aça, M. (2007). “Doğum Sonrasında Hediyeleşme: Balıkesir örneği”, Hediye Kitabı, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Aylin Koç, 391-395, İstanbul: Kitabevi.
- Aça, M. (2020). Denizin Çocukları: Giresun ve Trabzon Yöresi Balıkçılarının Meslek Folkloru, İstanbul: HiperYayın.
- Alpaslan, İ. (2010). Ağrı Efsaneleri. İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Alptekin, A. B. (1993). Fırat Havzası Efsaneleri: Metinler. Antakya: Kültür Ofset Basımevi.
- Ateş, F. (2019). “Adana’da Bulunan Sağaltma Ocaklarında Tedavi Yöntemleri ve Bu Ocaklarda Tedavi Sırasında Kullanılan Malzemeler”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(25), 71-90. <https://doi.org/10.12981/mahder.487101>
- Balaban, T. (2013). Amasya Efsane, Menkabe ve Memoratları (Derleme-İnceleme-Metin), Doktora Tezi, Erzurum.
- Balkır, A. O. (1935). Balıkesir ve Köylerinde Özel Görenek ve İnanmalar. Balıkesir: Balıkesir Halkevi Neşriyatı.
- Başar, Z. (1972). Erzurum’da Tıbbi ve Mistik Folklor Araştırmaları, Ankara: Sevinç Matbaası
- Bedir, M. M. (2023). Erzurum Pehlivanlı Köyü Folkloru, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

- Begic, H. N.; Öz, Ceren (Yaz 2018). “Çankırı Özel Gün Ritüellerindeki Elmas Taç Geleneği”, *Milli Folklor*, 30: 118, 114-129.
- Boratav, P. N. (1973). 100 Soruda Türk Folkloru, Ankara: Gerçek Yayınevi.
- Çetinkaya T.-Hüsamettin Karataş. (2021). “Elâzığ İli Uluova Yöresindeki Doğumla İlgili Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi”. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 30:101-126.
- Çıblak, N. (2004). “Halk Kültüründe Nazar ve Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 15: 103-125.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları. (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2009). “Türk Halkbilimi Çalışmaları Kadrosuna Göre Atatürk Dönemi’nde Araştırma Eğilimleri ve Sonuçları Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü: Atatürk (1920-1938)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Çolak, F. (2015). Yazılı ve Sözlü Belgeler Işığında Niğde Halk Hekimliği, Konya: Kömen Yayınları.
- Doğan, Ümüs (2010). Develi İlçesi, Zile Kasabası Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Doğan, E. (2023). Mârifetnâme Erzurumlu İbrahim Hakkı, İstanbul: Kapı Yay. (Alfa Yay Gr).
- Erol, S. (2021). Iğdır Halk Kültüründe Sünnet Geleneği, Yüksek Lisans Tezi, Iğdır.
- Frazer, S. J. G. (2004). Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökleri, Çev.: Mehmet H. Doğan, 2. Baskı. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gökâlp, Z. (2015). Türk Medeniyeti Tarihi, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Helimoğlu Y., M. (1993). Diyarbakır Efsaneleri. Ankara: Doruk Yayınları.
- Işık, N. (1998). Doğu Karadeniz efsanelerini derleme ve araştırma (Trabzon, Rize ve Artvin Efsaneleri). Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Kalafat Y. (2010). Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri, İstanbul: Berikan Yayınları.
- Kalafat Y. (2001). “Türkmen Halk İnançlarında Sarımsak ve Soğanla İlgili Hususiyetler” Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar, Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı.
- Kırgı, S.F. (2018). Osmanlı Vampirleri: Söylenceler, Etkiler, Tepkiler, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kolot, B. (2021). “Halk Anlatılarından Örneklerle ‘Cin Çarpması’ Vakaları” .*The Journal of Academic Social Science Studies*. Yıl: 14 Number : 86, 141-157.
- Köylü, B. (2020). Karaisalı Yöresi Halk Veteriner Hekimliği Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Küçük, A. (2011). “Doğu Karadeniz Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalarında Cadı /Obur”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 12, 2011, s. 133-134.
- Küçükyıldız G. D. (2022). Türkiye Sahası Efsane ve Memoratlarında Cin Tasavvuru. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30: 719-757. <https://doi.org/10.56597/kausbed.1165458>
- Mazıcı, B. (2012). Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.

- Mungan, H. S. (2023). Mardin’de Farklı Toplamların Ortak İnancında Büyüsel Nazar Uygulamaları ve İşlevleri, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10: 67, 568-581.
- Örnek, S. V. (1977). Türk Halk Bilimi. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Örnek, S. V. (1979) Geleneksel Kültürümüzde Çocuk, Ankara: İş Bankası Yayınları.
- Özer, Kemal. (1957). “Balıkesir ve Civar Köylerinde Derlenmiş ve Söylenen Doğum ve Çocuğa Ait İnanmalar, *Türk Dili*, s. 2.
- Özgen, M. (2023). “Anadolu’da Uğurlu-Uğursuz Sayılan Hayvan Sesleri”, Ses Kitabı, Ed. Emine Gürsoy Naskali, 65-97. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınevi.
- Özgen, M. (2019a). “Türk Halk Kültürü Uygulamalarında Çöplük, Çöp, Atık” Gübre-Tezek-Çöp Kitabı, Ed. Emine Gürsoy Naskali .435-467, İstanbul: Kitabevi.
- Özgen M. (2019b). Anşa Bacılı Folkloru: Acısu, İstanbul: Libra.
- Öztapan, C. (2023). Aksaray İli Ortaköy İlçesi Kümbet Köyü Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- Polat, İ. (2019). Türkiye Sahası Masal ve Efsanelerinde Korku Kültü. Doktora Tezi, Erzurum.
- Polat, İ. (2020). Kurşun Dökme Geleneği ve Ateş Kültü ile İlişkisi. Akademik Matbuat, 4(1): 11-26.
- Sancak, N. (2008). Mardin Efsaneleri, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Seyidoğlu, B. (1985). Erzurum Efsaneleri (Erzurum’da Belli Yerlere Bağlı Olarak Derlenmiş Efsaneler Üzerine Bir İnceleme). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Şişman, B. (1994). Samsun Yöresinde Yaşayan Halk İnançları Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisan Tezi, Samsun.
- Tekel, F. (2021). Kırıkkale Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Türbeler, Doktora Tezi, Erzurum.
- Türkdoğan O. (1974). “Bir Kasabada Geleneksel Tıp ve Modern Tıp Sürekliliği”, I. Uluslararası Türk Folkloru Semineri Bildirileri, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 9: 40-46.
- Ünver, A. S. (1938). Tıbbi Folklor ve İyi Telkinler, İstanbul: Burhaneddin Basımevi.
- Yaltırık. M. B. (2013). Türk Kültüründe Hortlak-Cadı İnanışları. *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı:16 : 187-232.
- Yaşar, H. (2008). Balıkesir ve Yöresinde Çocuk Folkloru Ürünleri Üzerine Derlemeler ve İncelemeler, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir
- Zeyrek H. (2023). Şırnak İlinde Halk İnançları ve Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, Mardin.
- URL-1: <https://yeditepehastaneleri.com/saglik-rehberi/anne-bebek-sagligi/lohusalik%20-donemi?> (Erişim Tarihi: 30.12.2024)
- URL-2: <https://www.memurlar.net/album/10050/nazardan-koruduguna-inanilan-10-esya.html> (Erişim Tarihi: 30.12.2024)
- URL-3: http://americanfolklore.net/folklore/2010/10/garlic_superstitions_folklore.html (Erişim Tarihi: 30.12.2024)

Extended Abstract

This study aims to examine the place of onion and garlic among mystical folklore elements and their multidimensional uses in Anatolian folk culture. These two plants, which have a deep-rooted place in folk beliefs, play an active role in a wide range of rituals to taboos, from spiritual protection practices to the search for healing. The study presents an in-depth analysis of the special meanings of onion and garlic in Anatolian folk beliefs and the individual and social effects of these meanings. This research stands out as it deals with garlic and onion together in the context of mystical folklore and differs from the existing literature on folk belief practices. The main purpose of the research is to reveal what kind of symbolic meanings onions and garlic carry in rituals within mystical folklore practices in Anatolia and what social and spiritual needs these meanings respond to. In this context, practices such as puerperium rituals, protection from the evil eye, warding off evil spirits and spiritual purification are examined in detail. It has been revealed that seemingly simple plants such as onions and garlic have a special place in folk culture as objects of healing and protection. The fact that these plants, which are usually discussed individually in the literature, are examined together in this study offers a new perspective in understanding the multidimensional roles in folk beliefs.

The study was conducted with a blend of historical and ethnographic data. Analyses were made on oral and written sources compiled on folk narratives, memoirs, rituals and practices, and contemporary and historical examples were discussed together. The data collected from various regions of Anatolia reveals the cultural and social foundations of the meanings people attribute to onion and garlic. The study is also analyzed through related concepts and theories in folklore literature. In order to understand the place of onion and garlic in folk beliefs, the physical properties of these plants were taken as a starting point, and it was shown that pungent odor and bitter taste play an important role in protection from evil spirits and the evil eye. Especially in puerperium rituals, onions and garlic are used to protect the mother and the baby, while their skins are considered to be associated with the three evil spirits and are tabooed. It was observed that onions and garlic were placed in rooms for the spiritual protection of the mother and baby during a sensitive period such as puerperium. These practices are one of the measures taken by the people against bad energies. In these rituals, onions and garlic functioned as a means of healing and purification as well as providing spiritual protection. Rituals using onion peels during the puerperium also played an important role in protecting the mother and baby against spiritual threats.

The fact that the shells are regarded as the “money” of the three letters is an indication of the respect and fear of these objects. Rules such as not burning the shells and not throwing them randomly show that this taboo continues to have an impact even in contemporary life. In various regions of Anatolia, the mystical meanings and spiritual protective functions of the shells are deeply rooted. In regions such as Erzurum and Mardin, various folk tales supporting these taboos have been found and recorded in folklore literature. In lead pouring rituals to protect against spiritual threats, onions and garlic have played an important role in protecting and purifying individuals from the evil eye. These rituals show that these plants were used as a mystical healing tool. Detailed examples of these rituals have been found in regions such as Kayseri and Niğde. The bitter hoot of the owl was considered by the people as a harbinger of death, and onions and garlic were used as incense and protection against this hoot. In folk belief, the bitter smell and taste of these plants were perceived as repelling bad energy. These practices reveal the richness of the spiritual world of the people. This study provides an

important opening in Anatolian folk culture by addressing the multidimensional meanings of onion and garlic within the scope of mystical folklore in detail for the first time. While most studies in the literature deal with the properties of single plants within the scope of folk belief, this study offers a unique perspective by evaluating onion and garlic together. Especially the contribution of tabooed husks and rituals to folklore literature increases the importance of this study. At the same time, the effects of these traditions in modern society constitute another dimension of the study. It is thought that mystical uses based on the physical properties of onion and garlic will shed light on future research in fields such as folklore and anthropology. Finally, the findings of the study provide an important resource for understanding the diversity and richness of folk belief in Anatolia. The individual and social aspects of rituals, people's methods of coping with spiritual problems, and the projections of these characteristics in the modern period are among the important conclusions of this study.